

A magyar börtönügy arcképcsarnoka

„Maiorum gloria posteris lumen est.”
„Az elődök dicsősége fény az utódok számára.”

Réső Ensel Sándor (1833-1899)

Réső Ensel Sándor ügyvéd, jogtudományi író a XIX. század magyar polgári börtönügyének egyik legnagyobb hatású közírója volt, aki könyvein, tanulmányain, újságcikkein keresztül sokat tett azért, hogy a magyarországi és a külföldi börtönök problémáit a honi közvélemény megismerje. Benne tisztelhetjük a hazai börtönkönyvtárak megalapítóját.

1833. február 1-én, Pesten született. Édesapja, id. Réső Ensel Sándor kitünő felkészültségű jogtudós volt, „a magyar jogászvilág élő Corpus Jurisnak nevezte el” – írták róla. Réső Ensel Sándor apja útmutatását, s további családi indítást – nagybátyja, Réső Ensel Kálmán törzshadbíró volt – követve maga is jogász lett. A jogászság művelése és a humán tudományok művelése – mint a korban oly sok más esetben is – természetes életforma volt családjában.

Réső Ensel Sándor Pesten végezte a jogot, Miskolcon és Kocson kezdte bírósági szolgálatát, 1861-ben a királyi tábla fogalmazója, majd 1863-ban Pest vármegye tisztügyésze lett. A büntetőügyek mellett az árva- és a közigazgatási ügyek, illetve az inségügyek (szegényügyek) is a hatáskörébe tartoztak.

1864-ben külföldi körútra indult – Ausztria, Bajorország, Württemberg és Franciaország voltak útjának állomásai – azzal a céllal, hogy az esküdtszékek működését és a börtönviszonyokat tanulmányozza. Úti élményeit *A külhoni fogházak börtönrendszereiről* címmel 1865-ben adta ki, amely munkájából az olvasóközönség a kor leghíresebb (és leghírhedtebb) büntetés-végrehajtási intézeteivel ismerkedhetett meg. Így Bruchsal, München, Stuttgart, Gent, a párizsi Mazas, a Conciergerie életétéről szerezhetett információkat, miközben tájékozódott a börtönrendszerek kérdéseiben is.

Ugyanabban az évben jelent meg Réső Ensel Sándor gondozásában az *1843. évi magyar büntető törvényjavaslat* első, a nagyközönség számára készült szövegkiadása. Összegyűjtötte és kiadta továbbá az amúgy nehezen fellelhető börtönügyi jogszabályokat

az osztrák büntetőtvény és a kiegyezés közötti időkből. (*A hazai fenyítő eljárásra vonatkozó szabályrendeletek. I. kötet. Pest, 1864., II. kötet. Pest, 1866.*)

1866-ban felhívást tett közzé a Jogtudományi Közlembnyben olvasmányos könyvek gyűjtésére a magyarországi börtönkönyvtárak létrehozása érdekében. Az ügyészségek, a megyei és a városi hatóságok tetszéssel fogadták a felhívást, s számos felajánlást tettek. (Részó Ensel Sándornak írott levelek gyűjteményét a Budapest Ügyvédi Kamara irattára őrzi, a levelek – másolatban – a BVOP Szakkönyvtárában megtekinthetők.) A gyűjtésnek több ezer kötet könyv lett az eredménye, amelyhez a felhívás közzétévője is jelentős mértékben hozzájárult. (Részó Ensel Sándor folyamatosan referált az Igazságügyi Minisztériumnak a börtönkönyvtárak alapítását, gyarapodását illetően, végső jelentését 1886. július 25-én tette le az akkori miniszter, Fabiny Teofil asztalára. A jelentés szerint nemcsak az országos fegy- és javítóházakban, hanem a hatósági börtönökben is alakultak könyvtárak.)

Részó Ensel Sándor 1867-ben felállította az első pesti ügyvédi ügynökséget. A következő évben jelent meg a *Fegyházi reform Magyarországon* című kézikönyve, melynek központi kérdése a börtönök élelmezésének házilagós vagy vállalkozók általi megoldása volt. „Látszólag lényegtelen részletkérdésről van szó – írja Mezey Barna –, valójában azonban a fegyházügy egyik leglényegesebb hazai problémájáról, a vállalkozókkal való kapcsolatáról, a bérleti szerződésekéről, a házi kezelésről.”

1868-ban ismét tanulmányútra indult, hogy újból a külföldi börtönviszonyokat tanulmányozza – ez alkalommal Ausztriában, Morvaországban, Csehországban és Poroszországban járt. Utóbbi helyen a németországi fegyházegylet tagsági oklevéllel tisztelte meg.

1874-ben saját költségén kiadta a *Fegyházi lelkész erkölcsi beszédei és imái* című munkát, amellyel az összes nagyobb hazai börtönt ellátta.

1887-ben jelent meg *Három országos női fegyház* című könyve, amely a Bécs közeli, neudorfi női fegyház és óvóintézet, a Németországban található waldheimi fegy- és javítóház, illetve a márianosztrai női fenyítő- és javítóintézet tevékenységét mutatja be.

Életének utolsó éveiben megromlott a látása, melynek következtében kénytelen volt közírói tevékenységével felhagyni. 1899. február 24-én halt meg Budapesten. (Sírja a Fiumei úti temetőben, a 28-1-58 sírhelyen található.)

Részó Ensel Sándort joggal nevezhetjük polihisztnak: sokoldalú érdeklődésébe beletartozott a régészet, a nyelvészet, a népszokások gyűjtése – drámákat is írt –, azonban hosszabb-rövidebb közleményeinek túlnyomó részét a börtönökről írta. Ezek az írásoknak a többségét a *Vasárnapi Újság*, a *Sürgöny*, a *Pesti Napló*, a *Jogtudományi Hetilap*, a *Budapesti Közlembny*, a *Hon* és a *Közrendészeti Lap* jelentette meg 1854 és 1872 között.

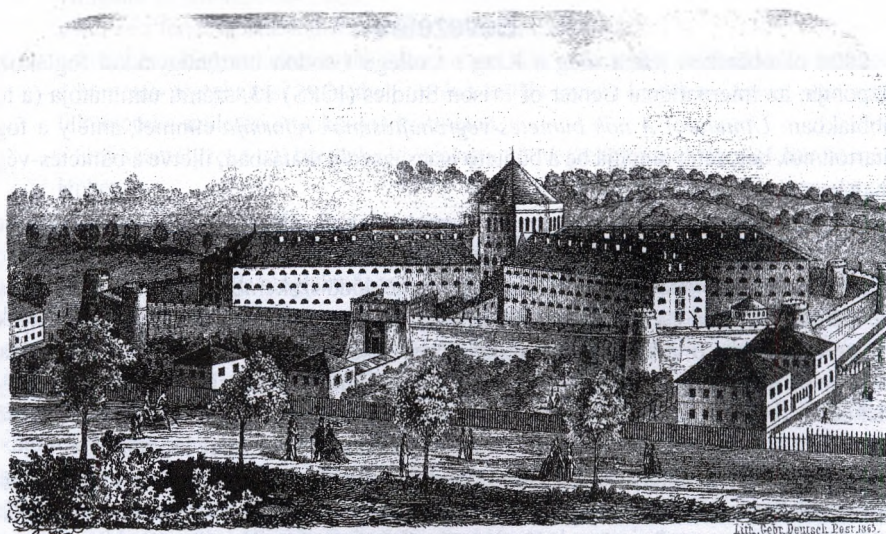
Hatalmas mennyiségű, alapvetően ismeretterjesztő munkássága mindmáig tulajdonképpen feldolgozatlan. *Magyarországi népszokások* című műve – Verebélyi Kincső szerkesztésében – a közelmúltban jelent meg.

A Fővárosi Szabó Ervin könyvtár jóvoltából Részó Ensel Sándor három jelentős, a börtönügy témakörébe vágó könyve is hozzáférhető az interneten. Ezek a munkák – *A külhoni fegyházak börtönrendszereiről* (1865), *Fegyházi reform Magyarországon*

(1868), *Három országos női fegyház* (1887) – kinyomtatva a BVOP Szakkönyvtárából kikölcsönözhető.

Résó Ensel Sándorról tudomásuk szerint nem maradt fel fénykép (ezt Verebélyi Kincső szíves közlése is megerősítette), ezért *A külhoni fogházak börtönrendszereiről* című könyvében található rajzot használtuk illusztrációként.

D. F. I.

Bruchsal magány-börtön. (Baden nagyhercegségben.)

Felhasznált irodalom

Deák Ferenc István: A könyvtáralapító.

Résó Ensel Sándor és a börtönkönyvtárak. *Börtönügyi Szemle* 1998. 4. 96-99. p.

Mezey Barna: A magyar polgári börtönügyi kezdetei. Bp. Osiris –Századvég. 1995.

Résó Ensel Sándor: A külhoni fogházak börtönrendszereiről. Töredékek. Pest. 1865.

Résó Ensel Sándor: Fegyházi reform Magyarországon. Kézikönyv. Pest. 1868.

Résó Ensel Sándor: Három országos női fegyház. Kivonat – úti naplójából. Bp. 1887.

Verebélyi Kincső: Résó Ensel Sándor és a népszokáskutatás Magyarországon. In: Résó Ensel Sándor: Magyarországi népszokások. Bp. Osiris Kiadó. 2000. 363–374. p.